

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Doğal ve Beşerî Afetler: Taksonomik Bir Analiz

Emine Elmas¹

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eskişehir, Türkiye

Özet

Bu çalışmanın amacı 2018 sosyal bilgiler öğretim programında ve kitaplarında doğal ve beşerî afetler konularına nasıl yer verildiğinin analiz edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda 4-7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan metinlerde, görsellerde doğal ve beşerî afetlere ne şekilde yer verildiği incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Dokümanlardan elde edilen veriler önceden belirlenmiş temalara göre incelenmiş betimsel analiz yapılmış ve yorumlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre ders kitaplarında doğal afetler ve beşerî afetlerle ilgili görsellerde ve metinlerde bireylere en fazla afetlerin oluşum nedenleri, olası etkileri ve afetlerden korunma yolları öğretilmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında doğal ve beşerî afet kazanımlarına bakıldığında 4.sınıfta uygulama, 5.sınıfta analiz ve kavrama, 6. sınıfta analiz, 7. sınıfta değerlendirme ve sentez basamağına yönelik kazanımların yer aldığı tespit edilmiştir. 4. ve 5. sınıfta afetler konusu İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında, 6. sınıfta Üretim, Dağıtım ve Tüketim, 7. Sınıfta hem İnsanlar, Yerler ve Çevreler hem de Küresel Bağlantılar öğrenme alanında verilmektedir. Ders kitaplarında 4. ve 5. sınıfta doğal afetler konusuna ağırlık verildiği ancak beşerî afetlerden bahsedilmediği, 6. ve 7. sınıf düzeylerinde ise göç, küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör, bilinçsiz kaynak tüketiminin yol açtığı olumsuz sonuçlar gibi beşerî afet konularına ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki etkinlikler incelendiğinde daha ziyade bilgi ve kavrama basamağına yönelik etkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir. Buna göre öğretim programındaki kazanımların daha erken yaşlarda doğal ve beşerî afetleri ele alması, ders kitaplarında ise daha ziyade üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek etkinliklere yer verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları, Doğal ve Beşerî Afetler, Öğretim Programı

Atıf:

Elmas, E. (2021). Sosyal bilgiler eğitiminde doğal ve beşerî afetler: taksonomik bir analiz. *Eğitimde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi (INNER)*, 3(1), 5-20.

Makale Türü	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
Araştırma Makalesi	22.04.2021	28.05.2021	31.05.2021

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
emineelmas000@gmail.com

Eğitimsel süreçlerde öğrencilerin öğretmenden sonra en çok yüz yüze geldiği kaynağın ders kitapları olması, onların daha hassas şekilde ele alınması ve öğrenci seviyelerinin çoklu yönlerine hitap etmesi gereğini ortaya koymaktadır. Ders kitapları yaşanan çağda gerçekleşen değişimlere, gerekliliklere göre ve toplumun ihtiyaçlarına, sahip olmaları gereken niteliksel özelliklere göre güncellenmektedir. Eğitim- öğretimde kullanılan ders kitapları bir dersin öğretim programında yer alan amaçlara, kazanımlara, becerilere, kavramlara, değerlere, öğrenme alanlarına, öğrenme- öğretim yöntem ve tekniklerine, ölçme değerlendirmeye ve dersin konusuna göre hazırlanmış kaynaklardandır. Ders kitaplarındaki bilgilerin doğruluğu, güncelliği, sürekliliği, değişkenliği tartışılabilir ve ders kitaplarında görseller, zihinsel kazanımlara yer verilir (Demirel, 2007; Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019).

Ders kitapları ve programlar çağın teknolojisine, bilgi gereksinimine ve eğitim anlayışına göre şekillenmektedir (Küçükahmet, 2011; Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019). Eğitim programlarının oluşturulmasının temel amaçlarından birisi de bireyin içerisinde yaşadığı çevrenin etkin bir üyesi olmasına yardımcı olmaktır. Böylelikle çocuğun gelişimi takip edilebilir ve çocuk karşılaştığı sorunları çözebilir. İlkokul, çocukların temel beceriler, bilgiler ve tutumlar kazandıkları ilk eğitim kademesi olması sebebiyle önemli görülmektedir.

Doğal afetler, öngörülemeyen, etkileyeceği alan ve etki düzeyi tahmin edilemeyen, çok fazla sayıda can ve mal kayıpları ile sonuçlanabilen doğa olaylarıdır (Karabulut, Bekler, 2019). Doğal afetler, afete neden olan doğal tehlikenin adı ile adlandırılarak oluşum nedenine göre; yer kökenli, atmosfer kökenli ve biyolojik kökenli olmak üzere üçe ayrılmıştır (Şahin ve Sipahioğlu, 2003 s. 5). Afetler birçok bölgede doğal ve beşerî nedenlerle meydana gelerek can ve mal kayıplarına, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik problemlere neden olan ve canlıların yaşamlarını olumsuz bir şekilde etkileyen olaylar olarak da ifade edilmektedir (Akar, 2013 s.1). Doğal afetlere ilişkin sağlam temellere dayalı bir eğitimin erken yaşlarda verilmesi oldukça önemlidir. Bu amaçla doğa, çevre, bitkiler, hayvanlar, su, toprak, hava gibi temel yaşam kaynaklarının öğrenciler tarafından erken yaşta öğrenilmesi, gelecek nesiller adına büyük önem arz etmektedir (Dönmez, 2019, s. 2014). Çünkü eğitim sürecindeki öğrencilerin afet ve afet risklerini azaltma eğitimine katılımları doğru bilgi, beceri ve destek ile çocukların bu konuda toplumlarına değişiklik getirebilir ve dayanıklılığı artırabilir (Shaw, Shiwaku, Takeuchi, 2011; Wang, 2016; Dufty, 2020).

Ancak başka araştırmaya katılan çocukların sel, heyelan ve çığ doğal afetleri hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür (Sapsağlam, 2019). Sosyal bilgiler ise çocukların sosyalleşmesi sürecine katkı sağlaması bakımından önemli yere sahiptir (Kan, 2006). Bu anlamda yetiştirilecek öğretmenlerin de doğal afet okuryazarlığı üst düzeyde olmalı ki öğrencilere doğal afetler konusunda gereken donanımı sağlayabilsinler (Sözcü, Aydınözü, 2019). Ancak öğretmen adaylarının, erozyon, heyelan, sel ve kuraklık gibi önemli temel kavramlar hakkında bilişsel yapılarının yeterli olmadığı ve yetersiz düzeyde bir bilgi birikimine sahip oldukları, ayrıca bu konuda birçok kavram yanılgısına sahip oldukları söylenebilir (Cin, 2010; Bozyiğit, Kaya, 2017, s. 66). Nitekim İnal, Kaya ve Altıntaş (2018) tarafından yapılan bir çalışmada da Türkiye'nin ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) ve ortaöğretim düzeyinde gerçekleştirilen eğitim müfredatının afet eğitimini her dönemde çeşitli dersler kapsamında bütüncül olmayan bir yaklaşım ile ele aldığı tespit edilmiştir.

Diğer yandan Türkiye, yapısı itibarıyla hem doğal hem de beşeri afetlerin sıkça görüldüğü bir ülkedir. Türkiye'de sık yaşanan doğal afetler, deprem başta olmak üzere sel, toprak kayması, kaya düşmesi ve çığdır. Doğal afetin türüne göre bakıldığında bu hasarların

%66'sı depremlerden, %15'i sellerden, %10'u toprak kaymasından, %7'si kaya düşmesinden, %2'si de meteorolojik olaylardan kaynaklanmaktadır (Genç, 2007).

Sosyal Bilgiler ve Afet Eğitimi

Konusu insan ve insan yaşamı üzerine olan Sosyal Bilgiler insanın kendisini ve değerlerini anlamasına yol gösterebilen bir derstir. Sosyal bilgileri anlamlandırabilmek etkileşimde olduğu diğer disiplinlere göre daha zordur. Bunun sebebi ise sosyal bilgilerin disiplinler arası ve çok disiplinli bir alan olmasından kaynaklanmaktadır (Tekindal ve diğerleri 2005, s. 18; Ertürk, Güler, 2017).

Birden fazla disipline sahip bir alan olan sosyal bilgileri anlayabilmek için bu alanda kullanılan öğrenme öğretme sürecine yardımcı olan ders kitaplarını incelemek faydalı olabilir. Günümüzde ders kitapları sınıf içerisinde hala kullanılan ve önemli görülen bilgi kaynakları arasındadır ve öğretmenler pek çok etkinliği kitaplar aracılığı ile gerçekleştirmektedirler (Kızılçaoğlu 2003, s. 95; Ertürk, Güler, 2017). Ayrıca öğrenciler için de bir dersin birincil bilgi kaynağı olarak ders kitapları konumunu korumaktadır.

İnsanlar hem doğadan etkilenmekte hem de onu etkilemektedirler. İnsanların yaptıkları bu eylemlerin sonuçları kendilerine de yansımaktadır. İnsanların çevre ile etkileşimleri sonucunda da afetler ortaya çıkabilmektedir. Afetler insan yaşamında devamlılık arz eden bir olgudur, afetler bireyler üzerinde fiziksel, psikolojik veya ekonomik hasarlara neden olmaktadır. Günümüzde afet eğitimi ile ilgili olarak ders kitapları tatbikatlar, akıllı tahtalar, internet, farkındalık aşılama broşür ve kitapçıklar, hikâye gibi edebi türler, oyunlar, yazı yazma ve resim çizme yarışmaları, drama, internet videoları, vb. faaliyetlere yer verilmiştir (Küçükahmet, 2011; Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019).

Literatüre bakıldığında Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019), çalışmalarında 2018 sosyal bilgiler programına göre hazırlanan ders kitaplarında afetlerin kitaplarda nasıl yansıtıldığını incelemiştir. Bu çalışmada 4-7. Sınıfa kadarki kitaplarda afet bilinci oluşturmaya yönelik bilgilerin, görsellerin yer aldığına, bireylerin günlük yaşamında kullanılmasına yönelik afet bilinci oluşturma aktiviteleri ve günlerine yer verildiğine rastlanmıştır. Buna karşın Önal tarafından (2019) yapılan bir çalışmada ders kitaplarında doğal afetlerle ilgili birçok bilgi ve görsel yanlığı bulunduğu, örneğin heyelan konusunda seyelan görseli, sel konusunda çamur akıntısı görseli kullanıldığı tespit edilmiştir.

İlkokul ve Ortaokul ders programlarına genel olarak bakıldığında afetten korunma ve güvenli yaşam ara disiplin kazanımlarının yarısından fazlasının anlama basamağı olduğu, onu uygulama basamağının takip ettiği görülmüştür. Bilişsel süreç boyutunda afetler konusuna en az yaratma/oluşturma basamağında yer verildiği saptanmıştır. Buna paralel olacak şekilde Büken ve Artvinli (2021a) tarafından yapılan bir çalışmada genellikle öğrencilerin alt düzey öğrenme becerilerine yönelik yazılmış kazanımlar ve bu kazanımlar doğrultusunda hazırlanmış ders kitabı etkinlikleri ile ders kitabı değerlendirme sorularına yer verildiği vurgulanmaktadır.

Alkış, (2005) çalışmasında ilköğretimde 2004 sosyal bilgiler programına göre hazırlanmış olan ders kitaplarında coğrafya konuları ile ilgili kavramların nasıl belirtildiğini incelemiştir. 2004 sosyal bilgiler öğretim programına göre hazırlanmış olan 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı "Yaşadığımız Yer" ve "Bölgemizi Tanıyalım" üniteleri ayrıca "Üretim Dağıtım, Tüketim" öğrenme alanının da

“Ürettiklerimiz” ünitesinde coğrafya ile ilgili kavramlarına nasıl yer verildiği incelenmeye çalışılmıştır. 4. ve 5. Sınıf ders kitaplarında coğrafya konularıyla ilgili olarak toplam 190 kavramın yer aldığı bulunmuştur. Kitaplarda fiziki coğrafya konularıyla ilgili kavramların beşerî ve ekonomik coğrafya konularıyla ilgili kavramlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Özellikle iklim, yer şekilleri ve nüfus- yerleşme/şehir coğrafyası konu başlıklarındaki kavramların daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada da 2005’te yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre hazırlanmış olan sosyal bilgiler ders kitaplarında (4-5-6-7. Sınıf) doğal ve beşerî afetler konusunun işleniş düzeyi tespit edilmiştir.

Literatürdeki bütün bu araştırmalara ilave olarak bu çalışmada da Sosyal bilgiler öğretim programının hangi kazanımlarında doğal ve beşerî afetler ele alınmış ve bu kazanımlar ders kitaplarında hangi etkinliklerle hangi taksonomik düzeyde işlenmiştir? sorusu bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmuştur. Söz konusu problem cümlesine yanıt bulabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda doğal ve beşerî afetlerle ilgili kazanımların dağılımı nasıldır?
2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamında doğal ve beşerî afetlerde hangi kazanımlar hangi bilişsel alan basamağını yansıtmaktadır?
3. Sosyal Bilgiler Öğretim programında yer alan doğal ve beşerî afet kazanımları 2020-2021 eğitim-öğretim yılında okutulan 4-7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl ele alınmıştır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman araştırma öncesinde elde mevcut olan herhangi bir şey demektir. Yaygın kullanılan dokümanlar; resmi kayıtlar, mektuplar, gazeteler, şiirler, şarkılar, ortak kayıtlar, hükümet dokümanları, tarihsel dokümanlar, günlükler, otobiyografiler gibi belgelerdir” (Merriam, 2018, s.132).

Veri kaynakları

Bu çalışmada kullanılan dokümanlar ise 2018 sosyal bilgiler öğretim programı ve 2020-2021 yılında MEB tarafından okutulmasına karar verilen Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır. Bunlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Araştırmada İncelenen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Kitap	Yazarlar	Yayınevi
4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Sami Tüysüz	Tuna Yayıncılık
5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Erhan Şahin	Anadol Yayıncılık
6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Erhan Şahin	Anadol Yayıncılık
7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Gökhan Gültekin Murat Akpınar Mustafa Nohutcu Pınar Özerdoğan	MEB Yayınları

Seher Aygün

Araştırmada veri kaynağı olarak 2020-2021 yılında MEB tarafından okullarda ders kitabı olarak okutulan 4-5-6-7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenmiştir. İlk önce Sosyal Bilgiler öğretim programında doğal ve beşeri afetlerin hangi sınıf düzeyinde hangi öğrenme alanında hangi kazanımlarda yer verildiği tespit edilmiş daha sonra doğal ve beşeri afetlere sosyal bilgiler kitaplarında hangi etkinliklerle nasıl işlendiği incelenmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz ile incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer verilen afetlerle ilişkili kazanımların içeriğine, öğrenme alanlarına, sınıf düzeylerine, afet türlerine, ders kitaplarında yer alan ilişkili etkinliklere yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki Doğal ve Beşerî Afetlerle İlgili Kazanımlara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer verilen afetlerle ilişkili kazanımların içeriğine, öğrenme alanlarına, sınıf düzeylerine, afet türlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 2

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki Doğal ve Beşerî Afetlerle İlgili Kazanımların Dağılımı

Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanım	Afet Türü
4	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer (Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir).	Doğal ve Beşerî Afetler
		SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder (Öğrencilerin yakın çevrelerini tüm unsurlarıyla birlikte tanımları sağlar).	Doğal ve Beşerî Afetler
		SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Doğal Afetler
5	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.	Doğal Afetler
		SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.	Doğal ve Beşerî Afetler
		SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	Doğal Afetler
	Birey ve Toplum	SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.	Doğal ve Beşerî Afetler

6	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder (Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır).	Doğal ve Beşerî Afetler
	İnsanlar Yerler ve Çevreler	SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	Doğal ve Beşerî Afetler
		SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	Doğal ve Beşerî Afetler
7	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir (Kızılay ve Yeşilay gibi kamu yararına çalışan yarı resmî kurumlar ile vakıf ve derneklerin çalışmalarına değinilir).	Doğal ve Beşerî Afetler
	Küresel Bağlantılar	SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir (Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır).	Doğal ve Beşerî Afetler

4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim programı incelendiğinde beşerî afetler konusuna iki kazanıma yer verildiği, bunların analiz ile uygulama basamağında yer aldığı tespit edilmiştir. Doğal afetler ile ilgili kazanımlara ise bir öğrenme alanında İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür. İnsanlar, Yerler ve Çevrelerdeki bu kazanımın uygulama basamağını geliştirmeye yönelik olduğu görülmektedir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim programı incelendiğinde bu sınıf düzeyinde de doğal afetler konusuna iki kazanımda yer verildiği, doğal ve beşerî afetlere ise iki kazanımda yer verildiği tespit edilmiştir. Yine doğal afetler konusuna İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında değinildiği görülmüştür. 5. Sınıfta İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımların birinin analiz basamağı ikisinin ise kavrama basamağını geliştirmeye yönelik olduğu tespit edilmiştir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim programı incelendiğinde bu sınıf düzeyinde afetlerle ilgili iki kazanıma yer verildiği, her iki kazanımın hem doğal hem de beşerî afetleri konu edindiği tespit edilmiştir. Buradaki iki kazanımın analiz ve uygulama düzeyinde olduğu da tespit edilmiştir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim programı incelendiğinde toplam dört kazanımın doğal ve beşerî afetleri hedeflediği tespit edilmiştir. Beşerî afetlerden özellikle göç, açlık, terör, iklim değişikliği konularına yer verildiği görülmüştür. Bu sınıf düzeyinde yer verilen dört kazanımın üç tanesi anlama basamağında yer alırken bir tanesi değerlendirme basamağında yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Doğal ve Beşerî Afetlere İlişkin Bulgular

Bu başlık altında sınıf seviyelerine göre Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afetlerle ilgili yer verilen içeriklere ilişkin bulgular yer almaktadır.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Doğal ve Beşerî Afetlerle İlgili İçerik

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde afetlerle ilgili konuların İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanından ibaret olduğu görülmektedir. Kitapta İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme alanında Doğal Afetlere Hazır Olalım konusu başlığı altında doğal afetlerle ilgili olarak 16 görsel, 8 soru, 2 etkinlik, ölçme değerlendirme ise 12 soru yer almaktadır. Ders kitabında yer alan görseller, sorular, ders içi ve dışı etkinlikler doğal afetler ve alınması gereken önlemlerle ilgilidir.

Şekil 1

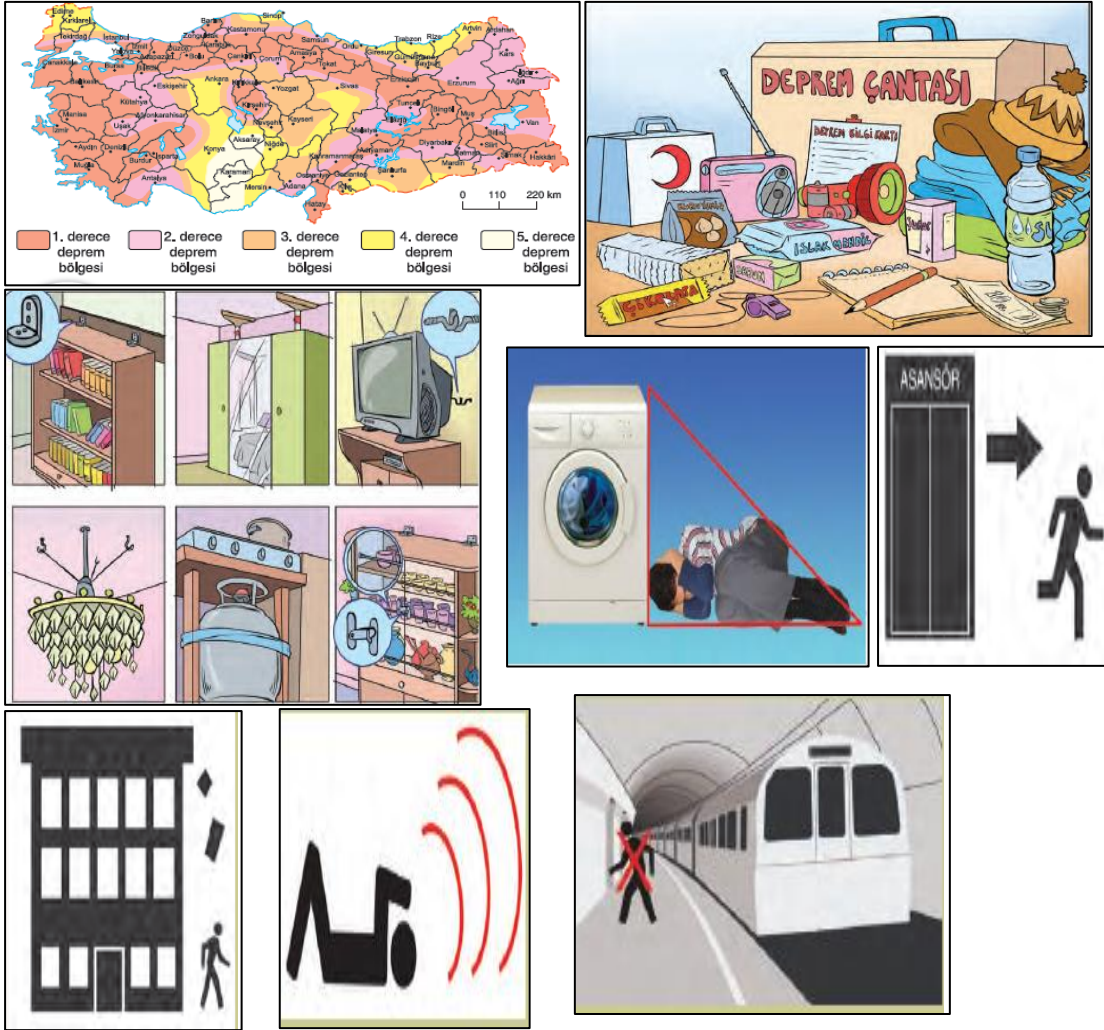
Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Doğal Afetler ile İlgili Bazı Görseller (s.83-84)

4. Sınıf kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında beşerî afetler ile ilgili herhangi bir bilgi veya etkinlik bulunmamaktadır. Şekil 1’de görüldüğü gibi bu öğrenme alanında ağırlıklı olarak ülkemizde görülen afetlerden bahsedilmiş ve görsellerle desteklenmiştir.

Şekil 2

Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Doğal Afetlerle İlgili Bazı Görseller (s. 85,87-89)

4. sınıf Tuna Yayıncılık sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 2’de görüldüğü gibi ağırlıklı olarak deprem üzerinde durulmuş Türkiye haritası ile deprem bölgeleri gösterilmiş ve depreme karşı alınması gereken önlemlerle ilgili görsellere ve bilgilere yer verilmiştir. Deprem çantası hazırlama deprem öncesi ve sonrası neler yapılması gerektiği ile ilgili etkinliklere, görsellere ağırlık verildiği görülmüştür, diğer afetler sadece görsel veya metin olarak verilmiş diğer afetlere karşı alınması gereken önlemlere de deprem konusu kadar yer verilebilirdi.

Şekil 3

Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Doğal Afetlerle İlgili Bazı Soru Etkinlikleri (s.82-83-84).

<ol style="list-style-type: none"> 1. Yukarıdaki fotoğraflarda hangi doğal afetleri görüyorsunuz? 2. Yaşadığınız yerde bu doğal afetlerin hangileriyle karşılaşıyorsunuz? 3. Yaşadığınız yerde fotoğraflarda görülenler dışında başka doğal afetler yaşıyor mu? Yaşanıyorsa bu doğal afetler hangileridir? 	<p>Heyelan yurdumuzun hangi bölgelerinde meydana gelebilir? Neden?</p> <p>Sizin yaşadığınız bölgede de heyelan oluyor mu? Neden?</p>
<p>Çiğ tehlikesinden korunmak için neler yapılmalıdır?</p>	<p>Fırtınalardan korunmak için neler yapılmalıdır?</p>

4. sınıf Tuna Yayıncılık sosyal bilgiler ders kitabında doğal afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda kavrama ve bilgi basamağı ile ilgili etkinliklerine yer verildiği görülmüştür. 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 1 adet bilgi, 5 adet kavrama basamağına yönelik etkinlikler yer verilmiştir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Doğal ve Beşerî Afetlerle İlgili İçerik

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde afetlerle ilgili konuların İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Kitapta İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme alanında Afetler Ve Çevre Sorunları ile Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi başlıkları altında doğal afetlerle ilgili olarak 16 görsel,7 soru,4 etkinlik, ölçme değerlendirmede ise 9 soru yer almaktadır.

Şekil 4

Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı Doğal Afetler ile İlgili Bazı Etkinlikler (s. 86-87)

<p>BASINDAN</p> <p>17 Ağustos 1999 Depremi</p> <p>Marmara depreminde resmî rakamlara göre 17 bin 480 kişi hayatını kaybetti.</p> <p>17 Ağustos 1999 sabahı, yerel saatle 03.02'de gerçekleşen, Kocaeli/Gölcük merkezli deprem, can ve mal kaybına yol açtı. 17 Ağustos 1999 depremi, başta Kocaeli, İstanbul ve Yalova olmak üzere geniş bir çevrede hissedildi. Yaklaşık 16 milyon insan, bu depremden değişik düzeylerde etkilendi. Bu nedenle Marmara depremi Türkiye'nin yakın tarihini derinden etkileyen en önemli olaylardan biridir.</p> <p>Depremi Türkiye sanayisinin en gelişmiş olduğu yerlerde meydana gelmesi ve çok geniş bir alanı etkilemesi ülkede büyük sıkıntılara neden olmuştur. Deprem sonucunda 17.480 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 23.781 vatandaşımız yaralanmış, 505 vatandaşımız ise sakat kalmıştır. Deprem sonucunda 285.211 konutun hasarlı olduğu tespit edilmiştir.</p> <p>17 Ağustos 2014 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.</p>	<p>BASINDAN</p> <p>Mersin'de sel felaketi 55 bin dekar sera alanını vurdu.</p> <p>Mersin'de, geçen hafta yaşanan sel felaketi tarım arazilerine büyük zarar verdi. Ziraat Odası Başkanı Cengiz Gökçel, sel felaketinde 55 bin dekarın fazla seranın sular altında kaldığını söyledi.</p> <p>Türkiye'de üretilen biberin yüzde 70'ini karşılayan Mersin ve çevresinde sele bağlı mağduriyetin, vatandaşın sofrasına da zam olarak yansıtacağı ifade edilmektedir. Sera alanlarının büyük zarar gördüğünü ifade eden Cengiz Gökçel aradan 5 gün geçmesine rağmen hâlâ seralardan suyun boşaltılmadığını kaydetti. Gökçel sözlerine şöyle devam etti:</p> <p>"31 Aralık günü yaklaşık 70 kişilik ekip, bu çevrede durum tespiti yaptı. Sadece Akdeniz ilçemizde 40 bin dekarlık sera, sel baskınına maruz kaldı. Tarsus'taki yaklaşık 20 bin dekarlık serada da zarar var. Çiftçilerimizin sıkıntılarının devletin yardımıyla ortadan kalkmasını ümit ediyoruz. Sel afeti olmasıyla birlikte arzda müthiş bir daralma oldu. Biz piyasaya ürün veremiyoruz. Hasat yeni başlamıştı zaten. Yetmiş ürünü bile toplayacak durumda değiliz. Çamurun içinde kimsenin ürün toplaması mümkün değil. Dolayısıyla fiyatlar bir miktar arttı. Fakat zararın boyutu bu şekilde devam ederse fiyatlar daha da yükselir."</p> <p>3 Ocak 2017 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.</p>
--	---

5. sınıf Anadolu Yayıncılık ders kitabında yer alan görseller, sorular, ders içi ve dışı etkinlikler doğal afetlerin özellikleri, ortaya çıkışına sebep olan durumlar ve olumsuz sonuçlarının neler olduğu ile ilgilidir.5. sınıf Anadolu Yayıncılık sosyal bilgiler ders kitabında doğal afetlerle ilgili haber yazılarına yer verildiği de görülmüştür. Şekil 4'te görüldüğü gibi haber yazıları ile afetleri ortaya çıkaran durumlar öğrencilere sorgulanmaya çalışılmış ve afetlere sebep olan durumlar ve olumsuz sonuçları öğrenciler tarafından sorgulanan etkinliklere dönüştürülmüştür.

Şekil 5

Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı Doğal Afetler İle İlgili Bazı Etkinlikler (s.81-82-83-86)

<p>Araştırma Paylaşım</p> <p>Yaşadığınız çevrede görülen doğal afetler ile ilgili bilgi toplayarak bir poster çalışması hazırlayınız. Hazırladığınız çalışmayı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.</p>	<p>Düşünelim Tartışalım</p> <p>Okuduğunuz gazete haberine göre deprem, toplum hayatı üzerinde nasıl bir etki oluşturmuştur? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.</p>
<p>Görsel Yorumlayalım</p> <p>Aşağıda Türkiye Deprem Bölgeleri haritası verilmiştir. Haritayı inceleyerek aşağıda verilen soruların cevaplayınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.</p> <ul style="list-style-type: none"> Yaşadığınız il, kaçınıcı derece deprem bölgesinde yer almaktadır? Ülkemizde deprem riski en fazla olan iller hangileridir? Ülkemizde deprem riskinin en az olduğu iller hangileridir? 	<p>Hazırlık Çalışması</p> <p>Doğal afet kavramından ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.</p>

5. sınıf Anadol Yayıncılık sosyal bilgiler ders kitabında doğal afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda 1 bilgi, 5 kavrama, 2 uygulama, 2 sentez basamağı ile ilgili etkinliklere yer verildiği görülmüştür.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Doğal ve Beşerî Afetlerle İlgili İçerik

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde afetlerle ilgili konulara Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür. Doğal ve beşerî afetler konusunda Kaynakların Bilinçsiz Kullanımı başlığı altında 7 adet görsele, 1 soruya, 3 etkinliğe, ölçme değerlendirmede ise 8 soruya yer verilmiştir.

Şekil 6

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı Beşerî Afetler İle İlgili Bazı Görseller (s.173-174)

6. sınıf Anadol Yayıncılık sosyal bilgiler ders kitabında yenilemez enerji kaynaklarının oluşturabileceği beşerî afetlere değinilmemiştir sadece yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarının tanımına değinilmiştir. Şekil 6'da görüldüğü gibi yenilemez enerji kaynakları ile ilgili çeşitli görsellere bilgilere yer verilmiş fakat yenilemez enerji kaynaklarının çevreye karşı olumsuz etkilerinden bahsedilmemiştir çevre kirliliğinin önemi üzerinde durulmasına rağmen yenilemez enerji kaynaklarının çevreye ne kadar büyük zararlar verebileceği üzerinde durulmamıştır.

Şekil 7

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı Beşerî Afetler İle İlgili Bazı Etkinlikler (s.169-172-176)

Düşünelim Tartışalım

Günümüzde enerji üretiminde kullanılan kaynakların genel özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu özelliklere göre enerji kaynaklarının canlı yaşamı üzerinde nasıl bir etki yaptığını düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hazırlık Çalışması

Kaynakları bilinçsizce kullanmanın canlı yaşamına zararları neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Tüm canlıların yaşamını devam ettirmesinde önemli bir rolü olan toprağı bilinçli kullanıyor muyuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

6. sınıf Anadolu Yayıncılık sosyal bilgiler ders kitabında doğal afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda 3 kavrama, 1 analiz basamağı ile ilgili etkinliklere yer verildiği görülmüştür.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Doğal ve Beşerî Afetlerle İlgili İçerik

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde afetlerle ilgili konuların İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer aldığı görülmüştür. Kitapta İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme alanında beşerî afetlerle ilgili olarak göç konusuna değinilmiştir. Doğduğun Yer Mi, Doyduğun Yer Mi konusu başlığı altında beşerî afetleri yansıtan 12 görsele, 2 soruya, 5 etkinliğe yer verilmiştir. Göçe doğal afetlerin ve beşerî faaliyetlerin neden olduğu vurgusu yapılmıştır. Etkinliklerde güncel göç sorunu örneklerine yer verilmiştir.

Şekil 8

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı Beşerî Afetler İle İlgili Bazı Etkinlikler (s.112)

İnsanların göç etmelerinin sebepleri neler olabilir? Söyleyiniz.

Göç veren illerimizin ortak özellikleri neler olabilir? Söyleyiniz.

7. sınıf MEB Yayınları sosyal bilgiler ders kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında doğal afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda 2 adet kavrama basamağına yönelik etkinlik olduğu görülmüştür.

Şekil 9

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı Beşerî Afetlerle İlgili Bazı Görsel ve Etkinlikler (s.114-115)

Ben Konya Karapınar'da yaşayan Zeynep. Yaşadığım yerde rüzgâr erozyonu oldukça fazladır. Zamanla topraktan istediğimiz verimi alamadığımız için taşınmak zorunda kaldık.

Ben Yunus, 2011'de Van depremini ailemle yaşadım. Depremden sonra evimiz zarar gördüğü için yaşadığımız şehirden ayrılmak

Ben Suriyeli Mübarek, ülkemizdeki iç savaş yüzünden Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldık.

Şekil 9'da görüldüğü 7. Sınıf MEB yayınları sosyal bilgiler ders kitabında göçe doğal afetlerin ve beşerî faaliyetlerin neden olduğu vurgusu yapılmıştır. Etkinliklerde güncel göç sorunu örneklerine yer verilmiştir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum konusu başlığı altında 12 görsele, 1 soruya,3 etkinliğe, ölçme değerlendirme 5 soruya yer verilmiştir.

Şekil 10

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı Beşerî Afetlerle İlgili Bazı Görsel ve Etkinlikler (s.234-235)

Küresel bağlantılar öğrenme alanında hem doğal afetlere deprem, sel, çığ, kuraklık, hortum, iklim değişikliği gibi afetlerin tanımlarına hem de terör, göçler gibi beşerî afetlerin tanımına yer verilmiş ve etkinliklerde bu afetlere çözüm bulma yolları ile ilgili çalışmaların yapılması sağlanmıştır.

Şekil 11

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı Beşerî Afetlerle İlgili Bazı Görsel ve Etkinlikler (s.232)

- *Dünyayı etkileyen sorunların neler olduğunu ve bu sorunların hayatınıza etkilerini tartışınız.*

7. sınıf MEB Yayınları sosyal bilgiler ders kitabında Küresel Bağlantılar öğrenme alanında doğal afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda 1 adet kavrama basamağına yönelik etkinlik olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

4-7. sınıf düzeyi sosyal bilgiler ders programı ve ders kitaplarında doğal afet ve beşerî afetlere verilen yer incelendiğinde afet bilinci oluşturmaya yönelik bilgilerin ve görsellerin yer aldığı, bireylerin günlük yaşamında kullanması için afet bilinci oluşturma etkinliklerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bulgu Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) tarafından yapılan çalışmada da teyit edilmektedir. 4. ve 5. sınıf düzeylerinde doğal afetler konusuna ağırlık verildiği, 6. ve 7. sınıf düzeylerinde ise göç, küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör, bilinçsiz kaynak tüketiminin açtığı olumsuz sonuçlar gibi beşerî afet konularına ağırlık tespit edilmiştir. 4. sınıfta uygulama, 5. sınıfta analiz ve kavrama, 6. sınıfta analiz, 7. sınıfta değerlendirme ve sentez basamağına yönelik kazanımlara daha çok yer verildiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 1 adet bilgi, 5 adet kavrama basamağına yönelik etkinliğe yer verildiğı, 5. sınıfta afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda 1 bilgi, 5 kavrama, 2 uygulama, 2 sentez basamağı ile ilgili etkinliklere yer verildiğı görülmüştür. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda 3 kavrama, 1 analiz basamağı ile ilgili etkinliklere yer verildiğı görülmüştür. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında doğal afetler ile ilgili etkinlikler incelendiğinde bilişsel alanda 2 adet kavrama basamağına yönelik etkinlik olduğu, Küresel Bağlantılar öğrenme alanında ise bilişsel alanda 1 adet kavrama basamağına yönelik etkinlik olduğu görülmüştür. Ders kitaplarındaki etkinlikler incelendiğinde yoğunluklu olarak bilgi ve kavrama basamağına yönelik etkinliklere yer verildiğı görülmüştür. Buna karşın Önal (2019) ders kitaplarında doğal afetlerle ilgili birçok bilgi ve görsel yanlışlığı bulunduğunu tespit etmiştir.

Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek adına afetler konusu hakkında kitaplarda analiz, sentez ve değerlendirme etkinliklerine daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Buna paralel olarak Büken ve Artvinli (2021b) tarafından yürütölen bir çalışmada da ortaokul sosyal bilgiler öğretim programındaki kazanımların taksonomik olarak dengeli dağılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Sözcü ve Aydınöz (2019b) tarafından yapılan çalışmada kazanımların doğal afet okuryazarlığının daha çok bilgi boyutu ile ilişkili olduğu, duyuşsal eğilim ve davranış boyutuna uygun kazanımların yetersiz olduğu görülmüştür.

4-7 sınıf sosyal bilgiler öğretim programında doğal ve beşerî afet konuları ile ilgili kazanımların sayısının az olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal ve beşerî afetlerle ilgili içeriğe bakıldığında ise kitaplardaki etkinlik sayılarının az olduğu sonucuna varılmıştır. 4. sınıf kitaplarında afetlere yönelik 2, 5. sınıfta 4, 6. sınıfta 3, 7. sınıfta 5 etkinliğe yer verildiğı ve bunların afetler açısından yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.

Alkış (2005) çalışmasında 2004 programına göre hazırlanmış olan 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında fiziki coğrafya konularıyla ilgili kavramların beşerî ve ekonomik coğrafya konularıyla ilgili kavramlardan daha fazla olduğunu saptamıştır. Bu çalışmaya bakıldığında da 2018 programına göre hazırlanmış olan 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi kazanımları, ders kitaplarındaki görseller, etkinlikler, konu içeriklerindeki afetler konusunda da 4. ve 5. sınıfta doğal afetler konusunun ağırlıkta olduğu beşerî afet konularının diğer sınıf düzeylerine yayıldığına rastlanmıştır.

Öneriler

Ders kitaplarında afetler ile ilgili konuların içeriklerine bakıldığında etkinlik sayılarının 4-7. sınıflarda oldukça az olduğundan hareketle kitaplardaki afetler konulu etkinlik sayılarında artış yapılması önerilmektedir.

Sosyal bilgiler programındaki afetler ile ilgili kazanımların her sınıf düzeyinde 1 veya 2 kazanımdan ibaret olduğu, bu konuda her sınıf düzeyinde daha fazla kazanıma öğrenci düzeyleri dikkate alınarak yer verilmesi önerilmektedir.

Sosyal bilgiler programındaki afet içerikli kazanımların bilişsel alan açısından analiz düzeyi ağırlıklı olmakla birlikte bireylerin doğal ve beşerî afetlere neden olan durumları ve afetlere karşı alınması gereken önlemleri daha iyi öğrenmeleri açısından uygulama, sentez, değerlendirme gibi bilişsel alanın üst düzey basamaklarındaki kazanımlarına daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

4. ve 5. sınıf kitaplarında ve kazanımlarında doğal afetler konusuna yer verildiği, beşeri afetler, göç, küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör, bilinçsiz kaynak tüketiminin yol açtığı olumsuz sonuçlara değinilmediği sonucuna varılmıştır. Bu duruma çözüm olarak 4. ve 5. sınıfta en azından temel bir bilgi alt yapısının oluşması bakımından bu sınıf düzeylerinde de beşeri afetler konusu öğrencilerin hazır bulunuşlukları, bireysel gereksinimleri, ihtiyaçları, beklentileri göz önüne alınarak artırılabilir. 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitapları beşeri afetler konusuna temel bilgiler düzeyinde yer verilecek şekilde güncellenebilir.

Ders kitaplarında ağırlıklı olarak deprem afeti ile ilgili etkinliklere, metinlere vurgu yapılmış, diğer afetlerin sadece tanımlarla geçirildiği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla sosyal bilgiler ders kitaplarında Türkiye’de sıkça görülen diğer doğal ve beşeri afet türlerinde de daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Ders kitaplarında hem doğal hem de beşeri afetler hakkında ağırlıklı olarak bilgi ve kavrama basamağına yönelik etkinliklere yer verildiği sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek için afetler konusunda analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama basamaklarını geliştirmeye yönelik etkinliklere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

- Akar, S. (2013). Doğal afetlerin kamu maliyesine ve makroekonomiye etkileri: Türkiye değerlendirmesi, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 21, 185-206.
- Alkış, S. (2005). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konuları ile ilgili kavramların belirlenmesi (2004 programına göre). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 11, 83 – 92.
- Bozyiğit, R., Kaya, B. (2017). Coğrafya öğretmen adaylarının doğal afetlerle ilgili bazı kavramlar hakkındaki bilişsel yapılarının belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35, 55-67.
- Büken, R. ve Artvinli, E. (2021a). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya etkinliklerinin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre analizi. *TEBD*, 19(2), 1119-1142. <https://doi.org/10.37217/tebd.1019914>
- Büken, R. ve Artvinli, E. (2021b). Analysis of Geography Attainments in the Social Sciences Curriculum of Turkey According to the Revised Bloom's Taxonomy. *Romanian Review of Geographical Education*, 10(2), 89-107. <https://doi.org/10.24193/RRGE220215>
- Cin, M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 70-81.
- Değirmenci, Y, Kuzey, M. ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 33-46.
- Dönmez, L. (2019, Ekim 3-5). *Çocuğun doğal çevresi açısından okul öncesi müfredatının incelenmesi*. [Tam Metin]. 2. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi (UCEK-2), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye. <http://2019.ucek.org/bildiriler-kitabi/> adresinden indirilmiştir.
- Dufty, N. (2020). *Disaster Education, Communication and Engagement*, Wiley Blackwell.
- Erhan Ş. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Anadol Yayıncılık, Ankara.
- Erhan Ş. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Anadol Yayıncılık, Ankara.
- Ertürk, M., & Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(8), 64-76.
- Genç, F. N. (2007). Türkiye’de doğal afetler ve doğal afetlerde risk yönetimi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*,9, 201-226.
- Gültekin G, Akpınar M, Nohutcu M, Özerdoğan P, Aygün S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Milli Eğitim Bakanlığı.
- İnal, E., Kaya, E. & Altıntaş, K., H. (2018). Türkiye’de örgün eğitimin afet eğitimi yeterliliği açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37), 114-127. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/41724/463823>

- Karabulut, D., Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri, *Doğal Afet Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376, <https://doi.org/10.21324/dacd.500356>
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4-7.sınıflar)*, Ankara.
- Merriam, S. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (Çeviri editörü: S. Turan)*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Önal, H. (2019). Temel eğitim ders kitaplarında afet olayları ile ilgili kavramlarda görülen eksiklikler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23 (1), 177- 192. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/695314>
- Sami, T. (2018). *İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Tuna Yayıncılık.
- Sapsağlam, Ö. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarında doğal afet farkındalığı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 283-295. <https://doi.org/10.7822/omuefd.517081>
- Shaw, R., Shiwaku, K., & Takeuchi, Y. (2011). *Disaster Education, Community, environment and disaster risk management, volume 7*, Emerald Group Publishing Limited.
- Sözcü, U. & Aydınöz, D. (2019a). Öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (40) , 79-91 . <https://doi.org/10.32003/iggei.566164>
- Sözcü, U., & Aydınöz, D. (2019b). Doğal afet okuryazarlığı bağlamında öğretim programlarındaki afetlerle ilişkili kazanımların incelenmesi. *Turkish Studies - Educational Sciences*,14(5),2639-2652. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.32675>
- Şahin, C. & Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal Afetler ve Türkiye*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Wang, J. J. (2016). Study on the context of school-based disaster management. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 19, 224-234. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.08.005>

Yazar Hakkında

Emine Elmas: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi olup, ilgi alanlarını sosyal bilgilerde ders kitapları, öğretim programları ve taksonomik analiz gibi konular oluşturmaktadır.

Çıkar Çatışması

Herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansman

Çalışma yürütülürken herhangi bir kurum ya da kişiden finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı

İnsanla ilgili veri toplama olmadığından bu çalışma kapsamında etik kurul izni alınmamıştır.